

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Isabelle Ivarsson

Den allmänna avvisningsregeln

Mot bakgrund av civilprocessens huvudsakliga funktioner

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT 2022

Innehåll	
Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod och material	5
1.5 Disposition	6
1.6 Teori	7
2 Processrättsliga principer	8
2.1 Kort om förhandling och kontradiktion	8
2.2 Kort om dispositionsprincipen	9
3 Civilprocessens funktioner	10
3.1 Kort historia	10
3.2 Civilprocessens ledstjärnor	10
3.3 Omdiskuterade funktioner	11
3.3.1 Rättsskydd	12
3.3.2 Konfliktlösning	13
3.3.3 Handlingsdirigering	14
4 Bevisning i dispositiva tvistemål i svensk rätt	16
4.1 Fri bevisprövning	16
4.1.1 Fri bevisföring	16
4.1.2 Fri bevisvärdering	17
4.2 Den allmänna avvisningsregeln	17
4.2.1 Allmänt	17
4.2.2 Avvisning av bevisning som omedelbart framstår som irrelevant	18
4.2.3 Avvisning på grund av mer lättillgänglig eller mindre kostsam bevisning	19
4.2.4 Avvisning för att undvika ytterligare fördröjning	20
5 Analys och slutsats	21
5.1 Sammanfattning av civilprocessens funktioner	21
5.2 Sammanfattning av gällande rätt	21
5.3 Den allmänna avvisningsregelns samspel med civilprocessens funktioner	22
5.3.1 Samspelet med den rättsskyddande funktionen	22

5.3.2 Samspelet med den konfliktlösande funktionen	23
5.3.3 Samspelet med den handlingsdirigerande funktionen	23
5.3.4 Ett tydligare samspel	24
5.4 Slutsats	25
Käll- och litteraturförteckning	27

Summary

In Sweden, the production of evidence is free. The legislator has, through the general rejection rule in Chapter 35, Section 7 of the Code of Judicial Procedure given the court the right to reject evidence, even though the Swedish civil procedure is based on principles stating that the dispute belongs to and should be disposed of by the parties. The section contrasts the guiding principles of the civil process and principles, and the rule of law may to some extent give way to an effective trial.

The thesis intends to investigate how the court's ability to reject evidence in dispositive civil cases according to Chapter 35, Section 7 of the Code of Judicial procedure relates to the function of the civil process, and whether the regulation is sufficient to fulfill these purposes. The civil process is discussed in the doctrine and little guidance can be found in law or legislative history.

The thesis illustrates if, and how the general rejection rule in Chapter 35, Section 7 of the Code of Judicial Procedure can be questioned based on the legal protection, conflict resolution and action-directing function. The criticism that is presented is directed primarily at the influence the court has over the trial material and the court's ability to pre-evaluate evidence. This can be considered to be in conflict with parts of the conflict resolution function that presupposes that the parties control the process. The thesis also states how the general rejection rule risks putting the materially correct judgement out of play, which does not interact with the function of legal protection.

Sammanfattning

I svensk rätt råder fri bevisföring. Lagstiftaren har dock genom den allmänna avvisningsregeln i 35 kapitlet 7 § RB gett domstolen rätt att på eget initiativ avvisa bevisning, trots att den svenska civilprocessen bygger på principer om att tvisten ska ägas och disponeras av parterna. Bestämmelsen ställer civilprocessens ledstjärnor och principer mot varandra och rättssäkerheten får i viss mån ge vika för den effektiva rättegången.

Uppsatsens ämnar utreda hur domstolens möjlighet att avvisa bevisning i dispositiva tvistemål enligt 35 kap. 7 § RB förhåller sig till civilprocessens funktioner samt om regleringen är tillräcklig för att uppfylla dessa ändamål. Civilprocessens funktioner är omdiskuterade i doktrin och ytterst lite vägledning går att finna i lag och förarbeten.

Uppsatsen åskådliggör om och hur den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB kan ifrågasättas utifrån den rättsskyddande, konfliktlösande och handlingsdirigerande funktionen. Kritiken som framställs riktas främst mot det inflytande domstolen får över processmaterialet samt domstolens möjlighet att förhandsvärdera bevisning. Detta strider mot de delar av den konfliktlösande funktionen som förutsätter att parterna kontrollerar processen. Vidare belyses hur den allmänna avvisningsregeln riskerar att sätta den materiellt riktiga domen ur spel, vilket inte samspekar med funktionen om rättsskydd.

Förkortningar

JO	Justitieombudsmannen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I samband med införandet av 1942 års rättegångsbalk fick ett flertal av civilprocessens grundläggande principer genomslag i svensk rätt. Den fria bevisprövningen, bestående av fri bevisföring och fri bevisvärdering var en av de principer som infördes. Den fria bevisföringen innebär att det är parterna som ska förebringa bevisningen, vilket är en tydlig indikation på att tvisten tillhör parterna. Principen lämnades dock inte utan undantag. I 35 kap. 7 § RB infördes en allmän avvisningsregel som av effektivitetsskäl ger domstolen lagstöd att avvisa bevisning.

I doktrin är civilprocessens funktioner omdiskuterade, framför allt med hänsyn till förhållandet till de ledstjärnor och grundprinciper som genomsyrar civilprocessen.¹ Dagens rättegång i tvistemål beskrivs som en servicetjänst från staten, där tvisten tillhör parterna.² Detta leder till frågan om hur vidsträckt statens möjlighet att styra över processmaterial på det sätt som 35 kap. 7 § RB tillåter bör vara och hur bestämmelsen samspelar med civilprocessens huvudsakliga funktioner.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen har till syfte att redogöra för och analysera hur domstolens möjlighet att avvisa bevisning i dispositiva tvistemål med stöd av den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB förhåller sig till den svenska civilprocessens funktioner. För att uppnå uppsatsens syfte kommer följande frågeställning att besvaras:

- Hur samspelar den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB med civilprocessens funktioner?
- Är 35 kap. 7 § RB tillräcklig för att uppfylla civilprocessens funktioner?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen redogör för uppfattningen av den svenska civilprocessens funktioner i doktrin och den avsedda tillämpningen av den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB.

¹ Se Lindblom (2000a) s. 124.

² Jfr Lindell (1988) s. 86.

Undersökningen utgår från hur funktionerna om rättsskydd, konfliktlösning och handlingsdirigering förhåller sig till varandra i dagens civilprocess. Till viss del beaktas även hur författare i doktrin bedömer att civilprocessens funktion *bör* se ut. Arbetet är inte ämnat att fastslå vilka eller vilka som är civilprocessens huvudsakliga funktioner. Uppsatsen behandlar första instans för dispositiva tvistemål i allmän domstol. Familjerättsliga mål utelämnas med hänsyn till uppsatsens omfång.

Vid presentationen av 35 kap. 7 § RB inryms en kort introduktion till den fria bevisprövningen, som består dels av den fria bevisföringen, dels av den fria bevisvärderingen. Uppsatsen ämnar inte att närmare utreda den fria bevisvärderingen. Principerna har dock ett nära samband och det är inte möjligt att helt utelämna den fria bevisvärderingen vid en diskussion om den fria bevisföringen. Uppsatsen ämnar inte utreda någon annan begränsning av den fria bevisföringen än 35 kap. 7 § RB.

1.4 Metod och material

Uppsatsen har sin utgångspunkt i den rättsdogmatiska metoden, vilken främst används för att besvara den del av uppsatsens första frågeställning som behandlar 35 kap. 7 § RB. Metoden används för att på ett relevant sätt redogöra för rättsläget med hjälp av allmänt accepterade rättskällor. De rättskällor som idag betraktas som allmänt accepterade är lagstiftning, lagförarbeten, praxis och doktrin. Den rättsdogmatiska metoden fokuserar på normerna som sådana och inte på tillämpningen av dem. I den del av uppsatsen som den rättsdogmatiska metoden används är syftet att redogöra för gällande rätt utifrån en *de-lege-lata*-utredning och metoden är därmed lämplig för ändamålet.³

Rättskällevärdet för doktrin är omdiskuterat och behandlas därmed med viss försiktighet.

'Legitimiteten ökar dock när doktrin tillämpas tillsammans med andra rättskällor.⁴ I uppsatsen används doktrin för att analysera gällande rätt. Rättegångsbalkens förarbeten är knapphändiga och doktrin är i ett flertal fall nödvändigt för förståelsen för dess regleringar och syfte.

³ Se Kleineman (2018) s. 28–29.

⁴ Se Kleineman (2018) s. 28–29.

För att uppnå uppsatsens syfte är det nödvändigt att delvis frånga den rättsdogmatiska metoden. Det finns inga rättsregler som slår fast civilprocessens funktioner och funktionerna kan inte enbart beskrivas som rättsdogmatiska.⁵ Civilprocessens funktioner beskrivs varken i lag eller förarbeten och därmed får doktrin användas för att redogöra för dessa. På grund av avsaknad av vägledning i rättskällor används doktrin i dessa delar mer självständigt, vilket gör att dess legitimitet minskar.

Genom att frånga den rättsdogmatiska metoden öppnas möjligheten för en friare argumentation och analys av rätten i förhållande till civilprocessens funktioner. I uppsatsens avslutande kapitel används därför en rättspolitisk argumentation. Den rättspolitiska argumentationen har i syfte att analysera om rätten ska ändras utifrån ett visst ändamål.⁶

Det finns god tillgång till material angående civilprocessens funktioner. Ett flertal av de källor som används i uppsatsen är över 30 år gamla. Inom processrätten är denna forskning fortsatt relevant och används frekvent vid studier av processrätten. Framstående forskare inom processrätten är bland annat Torbjörn Andersson och Per Henrik Lindblom, vars material används för att redogöra för civilprocessens funktioner. Per Olof Ekelöf och Bengt Lindell är två forskare med olika inställning till hur civilprocessens funktion är och bör vara. Deras material används främst för att belysa de delade uppfattningar som finns inom ämnet.

Litteraturen som rör 35 kap. 7 § RB och dess avsedda tillämpning är begränsad. Som komplement till lagförarbeten används främst Peter Westbergs verk *”Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål”*. Boken är en av de senaste och mest utförliga som finns på området.

1.5 Disposition

I uppsatsens andra kapitel presenteras några av de mest centrala processrättsliga principerna för dispositiva tvistemål. Detta för att läsaren ska förstå vilka principer som förfarandet i domstol vilar på och på så vis bättre kan följa med under uppsatsens senare kapitel. Det tredje kapitlet redogör för civilprocessens huvudsakliga funktion med utgångspunkt i rättegångsbalken och relevant doktrin. Läsaren får genom detta kapitel en förståelse för processens funktioner, utveckling och några av de delade uppfattningar som finns i doktrin, för

⁵ Se Andersson (1997) s. 204.

⁶ Se Sandgren (2021) s. 55–56.

att senare sätta detta i perspektiv till efterföljande kapitel. I det fjärde kapitlet presenteras den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB och dess syfte. Detta avsnitt är ämnat att ge förståelse för regelns innebörd och dess avsedda tillämpning. I det femte kapitlet analyseras hur den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB förhåller sig till och samspelar med civilprocessens huvudsakliga funktioner. Analysen sker i ljuset av det som förekommer i uppsatsens tidigare kapitel. Slutligen sammanställs analysen mot bakgrund av uppsatsens syfte och frågeställning.

1.6 Teori

Uppsatsen utgår från rättsfrids- och rättssäkerhetsteori. Målsättningen för civilprocessen är att skapa rättsfrid, vilket åsyftar att avveckla tvister och bevara samhällsfreden bland medborgare.⁷ För att detta ska kunna ske krävs en nyanserad tvistelösning som upplevs som rättvis.⁸ Rättsfriden är nära sammankopplad med olika teorier om civilprocessens funktion och hur denna bäst uppnås beror på vilken eller vilka funktioner som civilprocessen anses ha eller bör ha.⁹ I uppsatsen används teorin om rättsfrid mot bakgrund av vad som är eller bör vara civilprocessens huvudsakliga funktion och hur dessa samspelar med den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB.

Den svenska rättsordningen ställer krav på rättssäkerheten, där förutsebarhet och skydd mot godtyckligt ingrepp från samhället ska säkerställas för den enskilda medborgaren. Den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB är en processuell regel där rättssäkerheten i viss mån får stå tillbaka till förmån för en effektiv rättegång. Det är därmed ett relevant perspektiv vid diskussionen om huruvida denna processuella regel fyller sin funktion utifrån civilprocessens ändamål.

⁷ Se Andersson (1997) s. 224.

⁸ Se Lindell (1988) s. 85.

⁹ Se Lindblom (2000b) s. 62.

2 Processrättsliga principer

2.1 Kort om förhandling och kontradiktion

Den svenska tvistemålsrättegången bygger huvudsakligen på ett kontradiktoriskt förhandlingsförfarande. Förfarandet grundar sig i partsautonomi, där parterna har rätt att framföra sina intressen och rättigheter inför en opartisk domare.¹⁰

Den kontradiktoriska processen har ett nära samband med förhandlingsprincipen. Det är genom denna princip som parterna får sin bestämmanderätt över konfliktlösningen.¹¹ Processlagberedningen beskriver att förhandlingsmetoden förutsätter att domstolen i dispositiva tvistemål endast får i uppgift att döma medan parterna ska framföra det material som ska bedömas.¹² Parterna ska betraktas som processens huvudaktörer och genom samtalet ska ett välgrundat beslutsunderlag komma till domarens förfogande.¹³

Westberg beskriver förhandlingsprocessen som ett *organiserat samtal* där parterna bestämmer över tvisten. Tanken om förhandlingsprincipen grundar sig främst i individens rätt att ta ansvar för sina privata angelägenheter och förfarandet anses även bidra till att domstolen får bästa möjliga beslutsunderlag. Anledningen till detta är att parterna drivs av partsegoism, vilket innebär att parterna anstränger sig för att framföra ett så övertygande beslutsunderlag som möjligt. Detta både för att vinna målet och för att hålla nere rättegångskostnaderna. Parterna betraktas också som tvistens bästa kunskapskälla.¹⁴

Det kontradiktoriska förfarandet hänförs även till kontradiktionsprincipen. Principen stadgar att ingen ska dömas ohörd och bygger på tankar om rättvisa och likabehandling. Parterna ska få kännedom om det som motparten anför samt erbjudas lika möjlighet att tala för sin sak. Principen lägger grunden för att processen ska vara så resultat- och resurseffektiv som möjligt.¹⁵

¹⁰ Se Westberg (2021) s. 137.

¹¹ Se Westberg (2021) s. 145.

¹² Se SOU 1926 s. 23.

¹³ Se Westberg (2021) s. 86.

¹⁴ Se Westberg (2021) s. 137.

¹⁵ Se Westberg (2021) s. 145.

2.2 Kort om dispositionsprincipen

17 kap. 3 § RB ger uttryck för en av civilprocessens mest centrala principer, dispositionsprincipen. Bestämmelsen tillkom i samband med införandet av nuvarande rättegångsbalk och av förarbetena framgår att det i första hand är parternas ansvar att sörja för utredning och bevisning. Principen bygger på tanken att tvisten ska inledas av och tillhöra parterna. Det är parterna som sätter ramen för processen och domstolen ska inte ta eget initiativ till processuella handlingar.¹⁶ Principen hänger på så vis samman med det kontradiktoriska förfarandet.¹⁷ För att parterna fritt ska få styra rättegången räcker inte friheten att självständigt få utforma och bevisa sin talan. Det krävs också att det finns en motsvarighet som begränsar domstolen, vilket dispositionsprincipen gör. I dispositiva tvistemål gäller principen främst processmaterial och begränsning sker bland annat genom att inskränka rättens möjlighet att införa sådant på eget initiativ.¹⁸

¹⁶ Se SOU 1941:7 s. 405.

¹⁷ Se Westberg (2021) s. 150–152.

¹⁸ Se SOU 1941:7 s. 406.

3 Civilprocessens funktioner

3.1 Kort historia

Den svenska civilprocessens funktioner kan beskrivas som dynamiska och synen på dessa har i samband med samhällsutvecklingen varierat. Westberg skriver att civilprocessen började som en konfliktlösningsmetod som sedan övergick till en process präglad av idén om rättsskydd. Det viktiga ansågs vara att trygga individens rättighetsskydd. Tanken om rättsskydd ersattes sedan av idén om den samhällsdirigerande funktionen. Under denna tid lyftes moralbildning och domstolens möjlighet att få medborgarna att agera utifrån de lagar och regler som lagstiftaren format. I samband med införandet av nuvarande rättegångsbalk återgick civilprocessen till den konfliktlösningsfunktion men blev, till skillnad från tidigare konfliktlösning, påverkad av både rättskyddstankar och handlingsdirigering. Återgången till konfliktlösningsidén påverkades av ekonomi och privatisering. Kostsamma rättegångar tyngde staten och målsättningen blev att minska antalet tvister, vilket ledde till att effektivitet och processekonomi ansågs viktigare.¹⁹

3.2 Civilprocessens ledstjärnor

Ett förfarande i domstol ska vara snabbt, billigt²⁰ och säkert. Dessa begrepp är processens tre ledstjärnor och definieras som ett mellanting av processändamål och processuella grundprinciper, som ska bidra till att processen fyller sina funktioner.²¹ Säkerheten i fråga syftar till rättssäkerhet, vilket hänförs till förutsebarhet och materiellt riktiga domar.²²

Snabbhet och billighet hänförs till det som idag benämns som processekonomi.²³ Dessa går ofta hand i hand och grundtanken är att det genom en effektiv process går att hålla nere kostnaderna.²⁴ Processkostnaderna ska hållas på en rimlig nivå, trots risken för färre materiellt

¹⁹ Se Westberg (2021) s. 64.

²⁰ Observera att uppsatsen utgår från billighet ur ett processekonomiskt perspektiv (jfr Lindell (1985), s. 85). Det inte finns utrymme för en djupgående diskussion angående innebörden av begreppet billighet. I vissa fall åsyftas en renare form rättvisa, även om dessa definitioner till viss del samspelar.

²¹ Se Lindblom (2000a) s. 124.

²² Se Lindblom (2000a) s. 123.

²³ Se Lindell (1988) s. 85.

²⁴ Se Lindblom (2000a) s. 123.

riktiga domar.²⁵ Vid införandet av nuvarande rättegångsbalk förutsågs inte tvistemålen medföra särskilt höga kostnader men i samband med att resultatet blev det motsatta växte tanken på en effektiv rättegång. Syftet har i många år varit att göra rättegångsprocessen vid allmän domstol snabbare, billigare och mer flexibel utan att befogade rättighetskrav sätts åt sidan.²⁶

3.3 Omdiskuterade funktioner

Det finns ingen auktoritativ normativ reglering av vad som åsyftas med civilprocessens funktioner eller vilka dessa är. Inga rättsregler redogör för civilprocessens funktioner och lagförarbeten är mycket sparsamma gällande dess önskvärda samhällsverkningar. Detta leder till att vad som menas med civilprocessens funktioner är omdiskuterat och definitionen i doktrin skiljer sig.²⁷

Även uppfattningen om vad som är eller bör vara civilprocessens huvudsakliga funktion skiljer sig i doktrin. De skilda åsikterna anses grunda sig i rättspolitiska ideologier och inomrättsliga idéer om vad som är samhällsnyttigt.²⁸ Civilprocessens funktioner kan ses både ur ett partsperspektiv och samhällsperspektiv, dessa kommer i följande kapitel hänvisas till som interna respektive externa effekter. Civilprocessens funktioner ur ett partsperspektiv beskrivs som det resultat som parterna tror sig kunna uppnå med processen och vilka uppgifter som en rättegång kan fylla. Ur ett samhällsperspektiv menas vilka effekter som civilprocessen har för samhället i stort och inte bara i den enskilda konflikten.²⁹

Uppsatsens urval av funktioner är baserat på hur diskussionen ser ut i litteraturen samt relevansen för det perspektiv som uppsatsen lyfter. Nedan följer en redogörelse för några av de mest omdiskuterade funktionerna som civilprocessen betraktas ha, följt av enskilda åsikter i doktrin. Observera att avsnittet inte gör anspråk på att utgöra facit för vilka som är civilprocessens funktioner.

²⁵ Se Lindell (2003) s. 92.

²⁶ Jfr Ds Ju 1976:8 s. 379.

²⁷ Se Lindblom (2000b) s. 205.

²⁸ Se Andersson (1997) s. 205.

²⁹ Se Westberg (2021) s. 56-57.

3.3.1 Rättsskydd

Den ursprungliga rättsskyddsteorin utgår från att materiella rättigheter är existerande realiteter.³⁰ Innebörden är att parterna ska få en materiellt riktig dom³¹ och grundar sig i individens skydd för de rättigheter som samhället erbjuder medborgarna. Tanken är att den enskilda parten framställer ett yrkande i syfte att genom dom erhålla rättsskydd.³²

Processkommissionen skriver i sitt betänkande att civilprocessens uppgift är att: “[...] åvägbringa en tillfredsställande utredning av vad som förekommit i målet och därmed bereda grund för en riktig prövning av detsamma”.³³ Äldre doktrin lägger stor vikt vid rättsskyddet som funktion för civilprocessen, idag betraktas den dock som nästintill övergiven.³⁴

Kravet på säkerhet genomsyrar den rättsskyddande funktionen. Säkerheten är nära kopplad till avgörandet i sakfrågan, vilket är viktigt för att staten ska kunna erbjuda rättsskydd. Den fria bevisprövningen anses vara en god förutsättning för att domstolen ska kunna meddela rättsskydd eftersom bevisningen påverkar domstolens bedömning av sakfrågan.³⁵

Av litteraturen framgår olika uppfattning om vilken betydelse funktionen om rättsskydd bör ha för civilprocessen. Ekelöf menar att de rättsskyddseffekter som finns ska betraktas som en biverkan till processens funktion.³⁶ Kritiken grundar sig i att funktionens främsta fokus ligger på den enskilda konflikten och att det inte går att tala om en materiellt riktig dom när parterna styr verkligheten.³⁷ Mot detta ställer sig Lindell, som menar att rättsskyddet bör vara processens viktigaste funktion. Han menar dock att detta är problematiskt i dispositiva tvistemål eftersom parterna styr vilken verklighet som ska presenteras och motiveras av partsegoism. Konfliktlösningen för parterna i dispositiva tvistemål går snarare ut på att vinna målet än att fastställa en materiellt riktig dom.³⁸

³⁰ Se Olivecrona (1960) s. 393.

³¹ Observera att det inte finns utrymme för en diskussion om vad en ”materiellt riktig dom” innebär. Vid benämningen av ”materiellt riktig dom” åsyftas en riktig dom utifrån de material som framförts i tvisten eftersom verkligheten, främst i dispositiva tvistemål, styrs av parterna.

³² Se Olivecrona (1943) s. 238.

³³ Se SOU 1926:33 s. 5.

³⁴ Se Lindblom (2000b) s. 59.

³⁵ Se Lindblom (2000a) s.131.

³⁶ Se Ekelöf m.fl. (2016) s.14.

³⁷ Se Andersson (1997) s. 213.

³⁸ Se Lindell (2003) s. 89-90.

Rättsskyddstanken har med tiden modifierats genom att den ska balanseras mot att processen ska vara snabb, billig och säker. Tanken att processen ska utmynna i en materiellt riktig dom kvarstår men har delvis fått ge vika för att ovannämnda intressen också ska tillgodoses.³⁹

3.3.2 Konfliktlösning

Det råder enighet i litteraturen om att den konfliktlösande funktionen var den ursprungliga tanken med den civilrättsliga processen.⁴⁰ Rättegången i dispositiva tvistemål beskrivs utifrån konfliktlösarens ögon som en servicetjänst från staten, vilken parterna använder som ett redskap för att avsluta en tvist. Konflikten i fråga tillhör parterna och staten ska så långt som möjligt acceptera deras vilja samt bidra med en objektiv domare som ska avgöra tvisten baserat på det material som parterna lägger fram.⁴¹ Lindblom beskriver bland annat hur partsdispositionen över processmaterialet bidrar till den enskilda konfliktlösningen.⁴² Konfliktlösning kan ske genom dom såväl som genom förlikning.⁴³ Denna processrättsliga funktion betraktas ofta som ett internt instrument för parterna snarare än en samhällsfunktion.⁴⁴

Konfliktlösningen är nära sammankopplad med begreppet rättsfrid.⁴⁵ Rättsfrid åsyftar att avveckla och lösa tvister på ett sätt som upplevs rättvist, vilket främst sker när fokus hamnar på den enskilda konflikten. Tanken grundar sig i att det både ligger i samhällets och parternas intresse att en tvist inte pågår i all evighet. Även om staten i sig inte har ett intresse i den enskilda konfliktlösningen så finns ett intresse i att genom ha inflytande i processen bevara samhällsfreden.⁴⁶

De ledstjärnor som främst genomsyrar den konfliktlösande funktionen är snabbhet och billighet. Detta beror till stor del på det kontradiktoriska förhandlingsförfarandet som låter parterna styra processen. Lindblom menar att dessa ledstjärnor är särskilt viktiga vid den individuella konfliktlösningen eftersom försenad rättvisa, inte kan betraktas som rättvisa.

³⁹ Se Andersson (1997) s. 227.

⁴⁰ Se Westberg (2021) s. 62.

⁴¹ Se Lindell (1985) s. 85.

⁴² Se Lindblom (2000a), s. 142.

⁴³ Se SOU 1982:26 s. 138.

⁴⁴ Se Andersson (1997) s. 226.

⁴⁵ Se Lindblom (2000b) s. 6.

⁴⁶ Se Andersson (1997) s. 224.

Snabbhet och billighet har fått stort genomslag på senare år och får störst betydelse för de funktioner som interagerar på det interna planet, vilket konfliktlösningen främst gör.⁴⁷

Konfliktlösningsmetoden beskrivs idag som en av de mest centrala funktionerna. Ekelöf, som förespråkar den handlingsdirigerande funktionen, ställer sig mot uppfattningen att konfliktlösningen ska vara civilprocessens huvudsakliga uppgift. Han menar att rättegången alltid löser en konflikt genom dom, således uppfylls detta oavsett vilken funktion det rör sig om. En rättegångsprocess är inte nödvändig för att avveckla tvisten.⁴⁸ Lindell menar däremot att det är processen som redskap för tvistelösning som *är* civilprocessens funktion. Detta eftersom det parterna önskar från staten är hjälp att lösa tvisten.⁴⁹

3.3.3 Handlingsdirigering

Domstolarna har inte enbart till uppgift att lösa konflikter. Det är även av betydelse att de agerar handlingsdirigerande för samhällets medlemmar i allmänhet.⁵⁰ Den handlingsdirigerande funktionen åsyftar att civilprocessen har en moralpåverkande funktion med laglydnad som målsättning. Den grundläggande tanken är processens möjlighet att påverka medborgarnas handlingsmönster och hänför sig främst till processens externa effekter. När ett handlingssätt identifieras som moraliskt felaktigt avstår människor från det frivilligt.⁵¹

Ekelöf beskriver hur den handlingsdirigerande funktionen utgör ett styrmedel som bidrar till de materiella reglernas genomslagskraft i samhällslivet.⁵² Funktionen anses ha ett framåtblickande syfte genom att vara vägledande för medborgarnas framtida agerande. Det är främst funktionens externa effekter som är av betydelse. Detta genom konkreta civilprocesser och den avskräckande påverkan som skapas genom hot om rättegång. Den konkreta civilprocessen fyller sin handlingsdirigerande funktion dels genom att bidra med kunskap om hur medborgare ska agera för att agera rättsenligt, dels genom att påvisa att ett icke regelmässigt agerande leder till sanktioner.⁵³

⁴⁷ Se Lindblom (2000a) s. 123.

⁴⁸ Se Ekelöf (1977) s. 395–397.

⁴⁹ Se Lindell (2003) s. 89.

⁵⁰ Se prop.1986/87:89 s. 111.

⁵¹ Se Lindblom (2000b) s. 23.

⁵² Se Ekelöf (1981) s. 111.

⁵³ Se Andersson (1997) s. 216.

Lindblom framför att ingen av de tre ledstjärnorna har en central roll för handlingsdirigeringen. Han menar även att säkerheten spelar en mindre roll för handlingsdirigeringen.⁵⁴ Bedömningen av sakfrågorna, vilka hänförs till säkerheten, är inte central för den handlingsdirigerande funktionen. Utifrån Lindbloms synsätt finns det ingen framträdande ledstjärna när det handlar om handlingsdirigering.⁵⁵

Ekelöf förespråkar den handlingsdirigerande funktionen. Han skriver att det är handlingsdirigeringen som präglar civilprocessen och därmed också handläggningen av varje enskilt tvistemål. Det handlar snarare om att förhindra konflikter än att avveckla tvister. Därför menar Ekelöf att den konfliktlösande metoden måste ge vika om det är så att den skadar handlingsdirigeringen.⁵⁶

⁵⁴ Se Lindblom (2000a) s. 123.

⁵⁵ Se Lindblom (2000a) s. 138.

⁵⁶ Se Ekelöf m.fl. (2016) s. 20.

4 Bevisning i dispositiva tvistemål i svensk rätt

4.1 Fri bevisprövning

I samband med införandet av 1942 års rättegångsbalk övergick den svenska processrätten från legal bevisprövning till fri bevisprövning. Den fria bevisprövningen består dels av den fria bevisföringen, dels av den fria bevisvärderingen. Principen framgår av 35 kap. 7 § RB.

I förarbeten till rättegångsbalken beskrivs den fria bevisprövningen innebära att ” [...] ingen begränsning uppställes i fråga om såväl de kunskapskällor som få användas för sanningens utletande, som ock att domaren vid värderingen icke är bunden av legala regler”.⁵⁷ Den fria bevisprövningen ansågs vara ett säkrare alternativ än den legala eftersom den ökar möjligheten till fler materiellt riktiga domar. Idag är det en framträdande princip i den svenska processrätten.⁵⁸

4.1.1 Fri bevisföring

Den fria bevisföringen har som en del av den fria bevisprövningen en stark ställning i svensk rätt.⁵⁹ Principen grundar sig i tanken om det kontradiktoriska förfarandet och den fria processföringen som åligger parterna. I förarbeten till nuvarande rättegångsbalk framkommer att det åligger parterna att inkomma med den bevisning som de vill använda för att bevisa sin sak.⁶⁰ Varje part förväntas vilja övertyga domaren på bästa sätt och framför därmed den bevisning som de finner mest övertygande för den, enligt dem, sanna och rätta historien. Således kommer den fria bevisföringen att bidra till att utredningen får ett så välgrundat underlag som möjligt.⁶¹

Den fria bevisföringen sätter inga gränser för vilken form av bevisning och kunskapskällor som får användas av part för att bevisa sin sak. Således kan allt som förekommit i målet användas som bevisning.⁶² Principen begränsar domstolens rätt att inkalla bevis⁶³ och dess rätt att

⁵⁷ Se SOU 1938:44 s. 377.

⁵⁸ Se Lindell (2003) s. 86.

⁵⁹ Jfr NJA 1986 s. 489.

⁶⁰ Se SOU 1926:33 s. 146.

⁶¹ Se Westberg (2021) s. 379.

⁶² Se SOU 1938:44 s. 377.

⁶³ Se SOU 1941:7 s. 406.

granska bevisning innan bevisvärderingen.⁶⁴ Tanken är att parterna ska få styra processen utan att domaren blandar sig i och försöker styra parten till att tänka på ett visst sätt.⁶⁵

4.1.2 Fri bevisvärdering

Den fria bevisvärderingen utgår från tanken att det är upp till domaren att fritt värdera de bevis som presenteras under en rättegång. I 35 kap. 7 § RB stadgas att rätten efter en samvetsgrann prövning av allt, som har förekommit, i målet ska avgöra vad som är bevisat. Den fria bevisvärderingen innebär att domaren inte är bunden av några legala regler när ett bevis ska värderas.⁶⁶

Bevisvärderingen ska vara objektivt grundad, vilket den är om värderingen hade godtagits av andra förståndiga personer.⁶⁷ Enligt den svenska rättens processuella grundsats om förbud mot för tidiga och prognostiska ställningstaganden förutsätts att domstolen inte granskar relevansen i ett bevis på förhand.⁶⁸

4.2 Den allmänna avvisningsregeln

4.2.1 Allmänt

I samband med 1942 års rättegångsbalk infördes den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB. Bestämmelsen lyder följande:

Rätten får avvisa bevisning

1. om den omständighet som en part vill bevisa är utan betydelse i målet,
2. om beviset inte behövs,
3. om beviset uppenbart skulle bli utan verkan,
4. om bevisningen med avsevärt mindre besvär eller kostnad kan föras på annat sätt, eller
5. om beviset trots rimliga ansträngningar inte kan tas upp och avgörandet inte bör fördröjas ytterligare.

⁶⁴ Se Westberg (2020) s.623.

⁶⁵ Se Westberg (2021) s. 379.

⁶⁶ Se SOU 1938:44 s. 377.

⁶⁷ Se SOU 1938:44, s. 377–378.

⁶⁸ Jfr NJA 1982 s. 175 I.

Bestämmelsen innebär en inskränkning av den fria bevisföringen och ger domstolen en lagstadgad möjlighet att avvisa bevisning. Den huvudsakliga motiveringen bakom bestämmelsen är effektivitet.⁶⁹ Westberg menar dock att regleringen kan anses olycklig utifrån ett processekonomiskt perspektiv eftersom den ställer höga krav vid tillämpning.⁷⁰ Avvisning med stöd av bestämmelsen ska inte ske förrän domstolen genom materiell processledning har försökt få parterna att förstå att bevisningen saknar relevans och därmed på eget initiativ väljer att inte åberopa den.⁷¹ Bestämmelsen ska samspela med rättens skyldighet att se till att inget onödigt förs in i målet.⁷²

Avvisningsregeln är att betrakta som ett undantag från den fria bevisföringen och ska tillämpas restriktivt. Lagutskottet menar att: ” [...] parter bör ej avskäras från att åberopa bevisning i andra fall än där det icke kan vara före mål för någon tvekan att en dylik åtgärd från rättens sida är befogad”.⁷³

4.2.2 Avvisning av bevisning som omedelbart framstår som irrelevant

Enligt bestämmelsens ordalydelse kan ett bevis vara irrelevant om det *saknar betydelse, inte behövs* eller om det *uppenbart skulle bli utan verkan*. Bestämmelsens tre första punkter grundar sig i domstolens plikt att inte införa material som saknar betydelse för målet.⁷⁴ Dessa tre situationer överlappar till stor del och omfattar de situationer då beviset “omedelbart framstår som irrelevant”. För att bevisning ska betraktas som irrelevant anser processkommissionen att det kan röra antingen en omständighet som redan är fullt utredd, eller ett bevis som rör en omständighet som inte påverkar målets utgång.⁷⁵ Westberg nämner att det till exempel kan röra sig om en situation där part försöker bevisa att motparten har varit vårdslös, trots att den aktuella skadeståndsregeln bygger på strikt ansvar.⁷⁶ Även bevisning som framförs enbart för att förhala rättegången ska få avvisas.⁷⁷

⁶⁹ Jfr prop. 2004/05:131 s. 158.

⁷⁰ Se Westberg (2020), s. 622 – 623.

⁷¹ Se prop. 2004/05:131 s. 159.

⁷² Se SOU 1938:44 s. 383.

⁷³ Se NJA 1955 s. 451.

⁷⁴ Se SOU 1938:44 s. 383.

⁷⁵ Se SOU 1938:44 s. 383.

⁷⁶ Se Westberg (2021) s. 623.

⁷⁷ Se SOU 1926:33 s. 150.

Bevisning kan även vara irrelevant på grund av bristande bevisvärde. Det finns två situationer som ett bevis kan avvisas på grund av bristande bevisvärde. Det första rör en situation där beviset inte alls kan uppfattas som bevis,⁷⁸ och det andra rör en situation där beviset inte behövs för att styrka det aktuella påståendet. Ingen avvisning får ske enbart på grunden att bevisvärdet är lågt. Nämnade situation är mer omdiskuterad än de ovanstående med hänsyn till att domstolen behöver förhandsvärdera beviset för att kunna avgöra om det har bristande bevisvärde. Granskningen får i en sådan situation inte gå längre än bedömningen om bevisningen omedelbart framstår som irrelevant. Detta grundar sig i den ovannämnda processuella grundsats som förbjuder för tidiga ställningstaganden av rätten, vilket i sin tur förutsätter att domstolen inte på förhand granskar bevisningen.⁷⁹

Bestämmelsens tredje punkt har, till skillnad från första och andra, ett uppenbarhetsrekvisit. Uppenbarhetsrekvisitet tyder på att kraven för avvisning på grund av avsaknad av bevisvärde är högre ställt. HD har uttalat sig om att beviset helt ska kunna fränkännas värde för att avvisningen ska godtas.⁸⁰ Enligt JO anses det vara mycket svårt att uttala sig om ett visst bevisvärde i förväg.⁸¹

4.2.3 Avvisning på grund av mer lättillgänglig eller mindre kostsam bevisning

Bestämmelsens fjärde och femte punkt ger domstolen möjlighet att avvisa bevisning utan krav på att bevisningen i sig är irrelevant. Detta är att betrakta som en större inskränkning i den fria bevisföringen än de ovanstående avvisningsgrunderna eftersom bevisning av värde kan bortfalla. Den fjärde punkten ger rätten en möjlighet att avvisa bevisning som kan tillföras processen på ett *avsevärt* mindre besvärligt eller kostsamt sätt. Det krävs dock att det alternativa beviset har minst lika bra bevisverkan.⁸² Westberg skriver att det rör sig om en situation där beviset kan betraktas som onödigt på grund av att samma slutsats kan nås med ett annat bevis.⁸³

⁷⁸ Jfr NJA 2007 s. 547.

⁷⁹ Jfr NJA 1982 s. 175 I.

⁸⁰ Jfr NJA 2007 s. 547.

⁸¹ Jfr JO 1980/81 s. 57.

⁸² Se SOU 1938:44 s. 383.

⁸³ Se Westberg (2021) s. 626.

4.2.4 Avvisning för att undvika ytterligare fördröjning

År 2005 utvidgades domstolens möjlighet att avvisa bevisning genom införandet av bestämmelsens femte punkt. Domstolen har möjlighet att avvisa bevisning som *trots rimliga ansträngningar* inte kan tas upp och målet *inte bör fördröjas ytterligare*.

Den första förutsättningen är att beviset inte finns tillgängligt. Även i dessa situationer bör domstolen i första hand ta hjälp av materiell processledning för att få parten att avstå från att åberopa bevisningen. Det är först därefter som tillämpningen av 35 kap. 7 § femte punkten RB blir aktuell. Vid bedömning av situationen får en avvägning göras mellan intresset för parterna att lägga fram bevisningen och intresset av ett snabbt avgörande. Bevisningen som avvisas enligt denna punkt behöver inte sakna bevisvärde.⁸⁴

Den andra förutsättningen är att rimliga ansträngningar har företagits av rätten. Enligt förarbeten ska bedömningen ske utifrån de specifika förutsättningarna i varje enskilt fall, utan allmänna krav på tidsramar eller åtgärder. Slutligen nämns att avvisning inte bör komma som en överraskning för parten.⁸⁵

I motiven till lagändringen lyfts problematiken angående förseningar i rättegången på grund av att bevisningen, trots rättens ansträngningar, inte kan tas upp. Det poängteras att det inte är ovanligt att en domstol inte kan upprätthålla den skyndsamhet som är önskvärd på grund av möjligheten att lägga fram bevisningen i tid. Av motiven framgår hur en avvägning görs mellan effektiviteten och risken för att part i större mån kan drabbas av rättsförlust, om han eller hon förlorar målet som en följd av detta. Rätten till en effektiv rättegång anses väga tyngre än risken för rättsförlust. Det poängteras dock att bestämmelsen endast ska användas i undantagsfall.⁸⁶

⁸⁴ Se prop. 2004/05:131 s. 159.

⁸⁵ Se prop. 2004/05:131 s. 159–160.

⁸⁶ Se prop. 2004/05:131 s. 158.

5 Analys och slutsats

5.1 Sammanfattning av civilprocessens funktioner

Civilprocessens funktioner är omdiskuterade i doktrin och processen har gått från att ha en central funktion i taget till att idag influeras av ett flertal funktioner samtidigt. Funktionen om rättsskydd är den som främst kan utläsas ur förarbeten men dess relevans har minskat succesivt under senare år.

Konfliktlösning och handlingsdirigering är två funktioner som är centrala för dagens civilprocess. Konfliktlösningen är den funktion som genomsyrar processen starkast, vilket samspelar med att tvisten ska styras av och tillhöra parterna. Detta samverkar också med ändamålet att uppnå rättsfrid i samhället, eftersom denna främst uppnås genom en nyanserad tvistelösning där parterna upplever sig rättvist behandlade, vilket de gör när de får inflytande i processen. Detta leder naturligt till att såväl rättsskyddet som handlingsdirigeringen får en minskad roll.

5.2 Sammanfattning av gällande rätt

35 kap. 7 § RB öppnar upp för fem situationer där domstolen kan avvisa bevisning. De tre första situationerna överlappar till stor del och handlar om bevisning som omedelbart framstår som irrelevant. Den tredje punkten innehåller ett uppenbarhetsrekvisit som innebär ett högre krav för avvisning. Denna punkt är något mer omdiskuterad eftersom domaren får göra en förhandsvärdering av beviset, vilket strider mot den svenska rättens grundsats om att inte ta för tidiga ställningstaganden. I sin tur kan bevis även avvisas om samma bevisvärde går att framföra på ett avsevärt mindre besvärligt eller kostsamt sätt eller om beviset trots rimliga ansträngningar inte kan tas upp och avgörandet inte bör fördröjas ytterligare.

Både den fjärde och femte punkten öppnar upp för möjligheten att avvisa bevisning som kan ha ett faktiskt värde för målets utgång. Den fjärde punkten uppställer dock ett krav på att minst lika bra bevisvärde ska kunna tillföras på annat sätt. Den femte punkten förutsätter inga alternativa bevis och blir därmed en större inskränkning i rättssäkerheten, eftersom det finns risk för en annan utgång av målet om ett sådant bevis avvisas.

5.3 Den allmänna avvisningsregelns samspel med civilprocessens funktioner

Diskussionen om civilprocessens funktioner är komplex. Vad som ska eller bör vara den huvudsakliga funktionen varierar beroende på när och till vem frågan ställs. Likaså finns svårigheter i att besvara frågan om hur stor domstolens möjlighet att blanda sig i processen ska vara för att uppfylla kravet på en effektiv rättegång, utan att äventyra rättssäkerheten i allt för stor utsträckning.

Begränsningen av den fria bevisföringen genom den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB synes legitim utifrån kravet på att hålla rättegången effektiv. Motiven till bestämmelsen stämmer väl överens med ledstjärnorna snabbhet och billighet. Bestämmelsen innebär dock en inskränkning av ett flertal av de grundläggande processrättsliga principer som lägger tvisten i händerna på parterna.

5.3.1 Samspelet med den rättsskyddande funktionen

Enligt den avsedda tillämpningen av 35 kapitlet 7 § RB ska inte avvisning med stöd av första till tredje punkten påverka resultatet i målet, eftersom beviset på ett eller annat sätt är onödigt för målets utgång. En sådan avvisning kommer inte att påverka den materiella domen och inte heller riskera rättsskyddet.

Det finns trots ovanstående resonemang, en problematik med bestämmelsens tredje punkt utifrån funktionen om rättsskydd. Rättsskyddsfunktionen främjar tanken om rättssäkerhet. Därmed ska godtyckliga bedömningar motverkas och materiellt riktiga domar förespråkas. Genom att 35 kap. 7 § tredje punkten RB tillåter domstolen att värdera bevisning på förhand finns en risk för att rättssäkerheten får ge vika. En sådan bedömning riskerar påverka domarens uppfattning av målet samt vara en bidragande faktor till att en felaktig avvisning sker.

Enligt bestämmelsens fjärde och femte punkt kan bevisning avvisas trots att beviset har ett värde för bedömningen. Främst ska femte punkten belysas, som inte heller förutsätter att alternativ bevisning finns. Domstolens bedömning kan således påverkas av att bevisning avvisas. Detta leder till att den materiellt riktiga domen, sett både utifrån parternas verklighet och den reella verkligheten, kan riskeras.

5.3.2 Samspelet med den konfliktlösande funktionen

Den konfliktlösande funktionen kopplas samman med snabbhet och billighet och för att uppnå detta behöver rättssäkerheten i viss mån ge vika. Detta betyder att den eventuella risk för rättssäkerheten som 35 kap. 7 § RB skapar, inte nödvändigtvis strider mot den konfliktlösande funktionen. Lindell menar att den konfliktlösande funktionen inte prioriterar den materiellt riktiga domen, utan det viktiga för parten är att vinna målet. Den faktiska avvisningen och risken för att påverka målets utgång ska därmed, åtminstone ur detta perspektiv, inte betraktas strida mot den konfliktlösande funktionen.

Om fokus flyttas från domens resultat till det inflytande i processen som den allmänna avvisningsregeln ger domstolen ser samspelet annorlunda ut. Den konfliktlösande funktionen grundar sig i partsautonomi och tanken om att det är parterna som styr vilken verklighet som tvisten grundar sig på. Enligt Lindblom är den konfliktlösande funktionen beroende av parternas möjlighet att disponera över processmaterialet, vilket bidrar till den enskilda konfliktlösningen. När domstolen får möjlighet att kontrollera processmaterialet begränsas parternas inflytande och den konfliktlösande funktionen hämmas. Domstolens möjlighet att avvisa bevisning inskränker parternas kontroll över processen och därmed även konfliktlösandet som funktion. Rättsfreden gagnas av att parterna upplever processen som rättvis, vilket blir resultatet när de själva får kontrollera processen. Framst är avvisning enligt femte punkten problematisk ur denna synvinkel. Detta eftersom avvisning av bevisning som är av värde kan ske och därmed påverkas den verklighet som parterna presenterat.

Utifrån ovanstående resonemang framgår att förhållandet mellan 35 kap. 7 § RB och den konfliktlösande funktionen inte är helt klart. Det inflytande som domstolen får genom 35 kap. 7 § RB överensstämmer med den konfliktlösande funktionen utifrån effektivitet, billighet och tanken om att den materiellt riktiga domen inte är främsta prioritering. Däremot är det en inskränkning i den partsstyrda processen och konsekvenserna bidrar till att tvisten tillhör parterna i mindre mån än den är ämnad att göra utifrån den konfliktlösande funktionen.

5.3.3 Samspelet med den handlingsdirigerande funktionen

Frågan om hur avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB förhåller sig till den handlingsdirigerande funktionen är svårare att besvara utifrån uppsatsens omfattning. Detta eftersom funktionen är

inriktad på att styra medborgarnas framtida agerande och det är svårt att avgöra vilka faktorer som påverkar och hur det sker.

Varken snabbhet, billighet eller säkerhet har en framträdande roll för den handlingsdirigerande funktionen. Lindblom framför dock att bedömningen av sakfrågan är av mindre betydelse för funktionen, vilket betyder att även kravet på säkerhet hamnar i bakgrunden eftersom dessa hör samman. Bedömningen av sakfrågan, samspelar i sin tur med den fria bevisföringen. Med hänsyn till det ovannämnda behöver den inskränkning av den fria bevisföringen och rättssäkerheten som 35 kap. 7 § RB innebär inte nödvändigtvis strida mot den handlingsdirigerande funktionen.

Handlingsdirigeringen åsyftar att påverka medborgarnas agerande. Utifrån detta kan slutsatsen dras att funktionen är beroende av att processen inte blir för partstyrd. Domstolens inflytande i processen, vilket vidgas av 35 kap. 7 § RB, skapar en större kontroll över såväl processen som resultatet, vilket samspelar med möjligheten att påverka medborgarnas handlingsmönster.

5.3.4 Ett tydligare samspel

35 kap. 7 § RB är en vagt formulerad bestämmelse med knapphändig information i förarbeten. Varken bestämmelsens ordalydelse eller förarbeten ger mycket vägledning om hur bedömningen ska göras för att rekvisiten ska vara uppfyllda och ett bevis får avvisas. Detta gör att domstolen får ett större utrymme vid bedömningen av hur bestämmelsen ska tillämpas, vilket riskerar godtyckliga bedömningar och felaktiga bevisvärderingar.

En tydligare reglering av när ett bevis får avvisas kan främja den konfliktlösande funktionen. Det finns på så vis en möjlighet att begränsa risken för godtyckliga bedömningar, minska domstolens inflytande och samtidigt bibehålla tanken om effektivitet. Detta skulle främst kunna gälla tidsramar och generella krav i femte punkten, vilket visserligen finns motstånd till i förarbeten. Angående bestämmelsens tredje punkt skulle domstolen kunna hålla sig uteslutande till bevisvärdering och inte avvisa bevisningen. Effektiviteten kan behöva stå tillbaka för rättssäkerheten och grundsatsen om att domstolen inte ska ta ställning för tidigt i frågan. Bestämmelsens tredje punkt har dock redan i dagsläget högt ställda krav och frågan är om skillnaden ur effektivitetssynpunkt hade blivit märkbar.

Det får inte glömmas att 35 kap. 7 § RB i sin helhet ställer upp höga krav och det ska råda stor försiktighet av domstolen när den ska tillämpas. Det är en bestämmelse som infördes för att ha möjlighet att hålla rättegången effektiv men trots detta menar Westberg att bestämmelsen kan anses vara olycklig ur ett processekonomiskt perspektiv, med hänsyn till att det inte får föreligga några tvivel när avvisning sker. Bestämmelsen har i syfte att hålla rättegången snabb och billig men ställer höga krav och är avsedd att tillämpas i ytterst fåtal fall. Med detta sagt kan det ifrågasättas vad bestämmelsen egentligen fyller för funktion.

5.4 Slutsats

Förhållandet mellan den allmänna avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB och civilprocessens funktioner är långt ifrån tydligt. Det är främst bestämmelsens femte och senaste införda punkt som kan anses problematisk. Detta faller naturligt med hänsyn till att effektivitetstanken blir central medan säkerheten hamnar i bakgrunden, vilket främst kan anses strida mot den rättsskyddande funktionen.

Beroende på ur vilken synvinkel vi ser på bestämmelsen både anses samspela och strida mot den konfliktlösande funktionen. Samspelet blir tydligt när vi ser till hur den konfliktlösande som förespråkar en snabb och billig process, vilket samverkar med motiven till den allmänna avvisningsregeln. Den konfliktlösande funktionen framhäver dock den partstyrda processen och därmed finns viss problematik. Detta med hänsyn till att domstolen får möjlighet att påverka processmaterial som är av betydelse för målets utgång, trots att den konfliktlösande funktionen menar att parterna ska styra verkligheten.

35 kap. 7 § RB kan, med hänsyn till det samspel som finns med civilprocessens funktioner, inte anses tillräckligt för att uppfylla dessa. Visserligen kan det vara svårt att uppfylla alla funktioner samtidigt men utifrån det som presenteras i uppsatsen finns möjlighet till en förbättring. Mer specifika krav för avvisning begränsar domstolens inflytande i bedömningen av rekvisiten samtidigt som förutsebarheten för parterna förbättras. I sin tur bör även domstolen, i enlighet med grundsatsen om att inte ta för tidiga ställningstagande, begränsas till att enbart ägna sig åt bevisvärdering. Detta i stället för att ha möjligheten att avvisa bevisning på grund av bristande bevisvärde. Inskränkningen i den fria bevisföringen skulle således bli mindre. Rättssäkerheten skulle öka och domstolens inflytande minska, vilket gynnar både den rättsskyddande och konfliktlösande funktionen.

Bestämmelsen i 35 kap. 7 § RB tydliggör hur förhållandet mellan civilprocessens ledstjärnor, principer och funktioner är uppenbart oklart och påvisar hur en reglering som främjar effektiviteten likt 35 kap. 7 § RB i stor mån kan leda till att samspelet med civilprocessens funktioner sätts ur spel.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1986/87:89 Om ett reformerat tingsrättsförfarande

Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång- reformering av processen i allmän domstol.

Utredningsbetänkande

Ds Ju 1976:8 Översyn av rättegångsförfarande vid allmän domstol.

SOU 1926:31 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning-
första delen.

SOU 1926:33 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning-
tredje delen.

SOU 1938:44 Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 1941:7 Förslag till rättegångsbalk.

SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken 1 - processen i tingsrätt, del B.

Rättsfall

NJA 1955 s. 451

NJA 1982 s. 175 I

NJA 1986 s. 489

NJA 2007 s. 547

Besluts av JO

JO 1980/81 s. 57, Frågor om entledigande av offentlig förvarare och tillåtande av åberopad bevisning.

Litteratur

Andersson, Torbjörn (1997), *Rättsskyddsprincipen*. Iustus Förlag, Uppsala.

Ekelöf, Per Olof, m.fl. (2016), *Rättegång första häftet*, nionde upplagan. Wolters Kluwer, Stockholm.

Ekelöf, Per Olof (1981), [Anm. av Access to Justice], Svensk juristtidning.

Ekelöf, Per Olof (1977), Uppdelning av civilprocessen i förberedelse och huvudförhandling. I: Svensk Juristtidning.

Kleineman, Jan (2018): Rättsdogmatisk metod i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära. FÖRLAG. Lund.

Lindblom, Per Henrik (2000a), "*Civilprocessens grundprinciper de lege ferenda*". I: Svensk Juristtidning.

Lindblom, Per Henrik (2000b), *Progressiv process; Spridda uppsatser om domstolsprocessen och samhällsutvecklingen*. Iustus Förlag, Uppsala.

Lindblom, Per Henrik (1993), *Studier i processrätt*. Nordstedts Juridik, Stockholm.

Lindell, Bengt (2003), *Civilprocessen*, andra upplagan. Iustus förlag, Göteborg.

Lindell, Bengt (1988), *Partsautonomins gränser*. Iustus förlag, Uppsala.

Olivecrona, Carl (1943), *Domen i tvistemål*. G. W. K. Gleerup, Lund.

Olivecrona, Carl (1960), *Rätt och dom*. P. A. Nordstedt & söners förlag, Stockholm.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod, argumentation och språk*, femte upplagan. Nordstedts juridik, Stockholm.

Westberg, Peter (2020), *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*. Nordstedts Juridik, Stockholm.

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I: tvistemål*, tredje upplagan. Nordstedt Juridik, Stockholm.